

Наталія ОЛЕФІРЕНКО,
суддя Дніпропетровського апеляційного
адміністративного суду,
кандидат юридичних наук

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ В УКРАЇНІ

Україна, ратифікувавши у 1997 р. Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, взяла на себе зобов'язання забезпечити кожному, чий права порушені, ефективні способи правового захисту. В юридичному механізмі цього захисту особливе місце відводиться адміністративному суду, одним із головних завдань якого є захист прав людини і громадянина у сфері державного управління.

Адміністративно-правовий статус адміністративного суду становить собою логічну систему взаємопов'язаних, взаємообумовлених та взаємодоповнюючих елементів, що характеризують його з точки зору призначення, предметних і функціональних повноважень та особливостей здійснення правосуддя у сфері державного управління. Правовий статус адміністративного суду в Україні складається з елементів, які можна згрупувати таким чином:

1) організаційний блок – положення, що визначають порядок утворення і структуру адміністративного суду, порядок зайняття та заміщення посади. Оскільки адміністративний суд є органом судової влади, всі організаційні елементи його правового статусу закріплюються у відповідних нормативно-правових актах;

2) цільовий блок – завдання, функції та принципи діяльності адміністративного суду в Україні;

3) компетенція адміністративного суду як основний елемент його правового статусу – це коло повноважень, якими наділений адміністративний суд для виконання завдань та функцій, покладених на нього державою.

Особливості адміністративно-правового статусу адміністративного суду дістають вияв насамперед у принципах його діяльності: 1) принцип «верховенства права» в адміністративному судочинстві на відміну від принципу

«верховенства закону» в загальному судочинстві гарантує реальне забезпечення реалізації конституційного положення, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищою соціальною цінністю та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Це дає право адміністративному суду не застосовувати положення правового акта, в тому числі й закону, якщо це суперечитиме конституційним принципам права або порушуватиме права і свободи людини і громадянина; 2) принцип змагальності в адміністративному судочинстві (на відміну від такого самого принципу в загальному судочинстві) поєднується з, так би мовити, розшуковим процесом, в якому адміністративному суду відводиться активна роль при розгляді справи, яка дістає вияв у можливості: а) вийти за межі позовних вимог у випадках, передбачених чинним законодавством; б) з власної ініціативи витребувати докази, необхідні для розгляду справи.

Насамперед особливу увагу слід приділяти забезпеченню вирішення справ у межах адміністративного судочинства висококваліфікованими суддями, оскільки у сфері адміністративного права виникають спори, в яких громадянин протистоїть державі, і рішення цих судів повинно сприяти тому, щоб діяльність державних органів відповідала Основному Закону держави та вимогам інших нормативно-правових актів. Адміністративні суди тим самим не тільки забезпечують діяльність держави відповідно до сформованого правового порядку, а й підвищують довіру громадян до держави, що є одним з чинників стабільності у суспільстві.

Адміністративні суди вирішують спори осіб з публічною адміністрацією, а не накладають адміністративні стягнення, оскільки адміністративна юстиція є правозахисним, а не каральним щодо особи інститутом. Своїми рішеннями адміністративні суди запроваджують у діяльність публічної адміністрації більш ефективні стандарти належного управління.

До компетенції адміністративних судів належать справи щодо оспорювання рішень та дій (бездіяльності) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань та посадових осіб, а також вирішення спорів щодо праводіносин, пов'язаних з виборчим процесом та процесом референдуму, спорів між органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

При цьому слід пам'ятати, що в адміністративному судочинстві повинен діяти принцип презумпції вини державного органу або посадової особи. Цей принцип передбачає, що суб'єкт публічної влади повинен довести суду, що його дії правомірні з точки зору закону.

На сьогодні становище суду в суспільстві досить суперечливе. З одного боку, суд, беручи участь в управлінні суспільством та державою, має широкі повноваження, яких позбавлена і законодавча, і виконавча влада. Суд на підставі закону може прийняти рішення про відібрання майна у фізичної або юридичної особи (застосувати конфіскацію), про закриття засобу масової інформації, про розпуск політичної партії, змусити державний орган скасувати прийняте рішення та стягнути на користь особи або держави збитки, яких завдано незаконними діями посадових осіб, тощо. З іншого

боку, це – порівняно слабка влада. Адже судова влада для виконання покладеної на неї функції наділена владними повноваженнями і засобами примусу до виконання прийнятих нею рішень, натомість механізми, за допомогою яких дотримувалася б вимога щодо обов'язковості виконання рішення суду, – відсутні. Натомість виконавча влада здійснюється системою спеціально створених суб'єктів – органами виконавчої влади різних рівнів, які наділені виконавчою компетенцією, яка не притаманна органам судової влади. У свою чергу органи законодавчої влади впливають на суд, створюючи відповідну нормативно-правову базу, яка, зокрема, охоплює питання організації судової системи та визначає порядок діяльності суддів (процесуальне право).

Тож авторитет адміністративного суду значною мірою залежить від того, які за змістом закони приймаються законодавчою владою, оскільки сила судової влади полягає у повазі громадян та посадових осіб до суду, у беззаперечності судових рішень, якими забезпечується захист їх порушених прав, та в неухильному виконанні судових рішень.

Своїми рішеннями суд підтримує та зміцнює існуючий порядок, легітимність державного управління, сприяючи тим самим посиленню контролю держави над суспільством. Як державний орган адміністративний суд може протиставити себе державі та її установам, коли останні виходять за межі законів, тобто норм, створених ними самими. Таким чином, адміністративний суд обмежує державу, сприяючи розвитку демократичних засад.

Вирішуючи спори, забезпечуючи дотримання соціальних норм у суспільстві, примушуючи добросовісно виконувати контракти, стягуючи борги та податки, забороняючи недобросовісну конкуренцію, суди зміцнюють економічну стабільність у суспільстві. Крім того, адміністративні суди підтримують політичну стабільність, забезпечуючи збереження конституційного ладу.

Також суд відіграє значну ідеологічну роль, виховуючи у громадян повагу до закону та до прийнятих у суспільстві стандартів поведінки.

Усі ці завдання суд може виконувати лише в умовах відповідності принципів його діяльності загальнолюдським цінностям.

Судово-правова і адміністративна реформи, що відбуваються в Україні, насамперед мають бути спрямовані на підвищення ефективності механізму судового захисту законних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Це визначається Конституцією та законами України, а також міжнародно-правовими зобов'язаннями, взятими на себе нашою державою.

Доступ до правосуддя, прийняття судом законного та обґрунтованого рішення та його виконання при цьому мають гарантуватися. Європейський суд із прав людини неодноразово наголошував на необхідності дотримання саме цих параметрів реального забезпечення прав і свобод людини.

Отже, можна зробити висновок, що адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні охоплює врегульований законодавством порядок створення, реорганізації, ліквідації адміністративних судів, визначення функцій і завдань суду та наділення його необхідною компетенцією.

Таким чином, адміністративний суд, займаючи чільне місце в системі державної влади, повинен забезпечувати законність публічно-управлінських процесів, насамперед з позиції захисту прав і свобод громадян від їх порушень представниками публічної адміністрації під час реалізації управлінських повноважень. З цією метою він реалізує свої юрисдикційні, превенційні, виховні, правопоновлювальні повноваження у відповідній сфері правовідносин.

ОЛЕФІРЕНКО Н. Адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні.

Статтю присвячено визначенню місця та ролі адміністративного суду при здійсненні захисту законних прав та інтересів громадян. Зазначається, що адміністративний суд, займаючи важливе місце в системі державної влади, створений з метою забезпечення законності публічно-управлінських процесів, для захисту прав і свобод громадян від порушень з боку представників публічної адміністрації під час реалізації управлінських повноважень.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, адміністративна реформа, компетенція адміністративних судів, публічно-правові відносини.

ОЛЕФИРЕНКО Н. Административно-правовой статус административного суда в Украине.

Статья посвящена определению места и роли административного суда при осуществлении защиты законных прав и интересов граждан. Указывается, что административный суд, занимая важное место в системе государственной власти, создан для обеспечения законности публично-управленческих процессов, для защиты прав и свобод граждан от нарушений со стороны представителей публичной администрации при реализации управленческих полномочий.

Ключевые слова: административно-правовой статус, административная реформа, компетенция административных судов, публично-правовые отношения.

OLEFIRENKO N. Administrative and legal status of the administrative court of Ukraine.

The article is devoted to the place and role of the administrative court in the defense of the legitimate rights and interests of citizens. The article highlights that the administrative court, occupying an important position in the government, was created to ensure the legality of public management processes for the protection of the rights and freedoms of citizens from abuses by the representatives of the public administration in the implementation of the management authority.

Key words: administrative and legal status, administrative reform, the competence of the administrative courts, public-law relationship.